

УДК 347.73

DOI 10.33244/2617-4154.2(9).2022.95-104

А. В. Гарбінська-Руденко,*канд. юрид. наук, доцент**e-mail: prokygor.irpin@i.ua***ORCID ID 0000-0002-0971-1234;****С. П. Іващук,***здобувачка**e-mail: sollmilochina@ukr.net***ORCID ID 0000-0003-4288-9496;****К. І. Шевченко,***здобувач,**Державний податковий**університет**e-mail: kostyairpin@gmail.com***ORCID ID 0000-0003-2050-4679**

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В РЕАЛІЯХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті авторами обґрунтовується комплекс заходів органів державної влади, що спрямовані на забезпечення належного виконання бюджетів в умовах оперативного вирішення проблем у реаліях воєнного стану. Наголошено на важливості емісійного фінансування бюджету, необхідності донорського фінансування бюджетного дефіциту. Проаналізовано нормативно-правові акти, які суттєво змінюють встановлений раніше порядок управління державними фінансами, зокрема, підстави скорочення трансфертів місцевим бюджетам та відповідного перенаправлення частини державних доходів на фінансування сектору оборони. Акцентовано увагу на змінах до Бюджетного кодексу України, що спрощують державні закупівлі товарів військового призначення та змінюють підходи до застосування заходів впливу за порушення бюджетного законодавства.

Здійснено аналіз проєкту Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік», що передбачає ряд змін та нововведень, зокрема і в Бюджетному кодексі України. Підсумовано, що вказані зміни стосуються насамперед фінансових ресурсів щодо забезпечення оборонної здатності країни під час повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України та виконання соціальних програм. Визначається, що ключовими причинами перевищення видаткової частини бюджету 2023 року над дохідною є перспективи скорочення макрофінансової допомоги від держав-партнерів та істотне зменшення надходжень від дивідендів державних

компаній. Обґрунтовується як загроза стабільності фінансової системи і реальне скорочення податкових надходжень у наступному році. Зазначається, що бюджет 2023 року буде ухвалено за скороченою процедурою, що може ускладнити контроль за його виконанням. Важливими для стабілізації бюджетної системи є скорочення видаткової частини бюджету, збільшення масштабів міжнародної допомоги тощо.

У висновку наведені рекомендації для покращення стану бюджету в умовах війни та констатовано, що економіка України зіткнеться з великими глобальними викликами і в майбутньому.

Ключові слова: бюджет, бюджетна система, бюджетний процес, воєнний стан, воєнна економіка, фінансова система, дефіцит бюджету, інфляція, економічна криза.

Метою цієї статті є аналіз особливостей функціонування бюджетної системи в Україні в умовах воєнного стану, окреслення потенційних шляхів її подальшого розвитку та якнайшвидшого повернення до ринкової економіки мирного часу.

Постановка проблеми. Нині Україна переживає найскладніший етап своєї новітньої історії: повномасштабну війну за незалежність, територіальну цілісність, національну ідентичність та, в цілому, право на існування. У таких умовах гостро постає питання чіткого та злагодженого функціонування усіх державних інститутів, від кожного вимагається максимальна віддача на «особистому фронті». Наповнення державного бюджету зараз є важливим як ніколи, адже від цього залежить боєздатність армії, можливість підприємств оборонної промисловості виконувати свої функції та функціонування держави в цілому.

Дослідження стану бюджетного процесу в умовах війни, компаративний аналіз станів бюджетів військового періоду є цінним для сьогодення. На жаль, «воєнні бюджети» в економіці не є новим явищем в історії людства. В період світових війн гостро поставало питання створення воєнно-промислового комплексу (далі – ВПК) та його інтеграція в економічну й політичну сфери суспільного життя. Розумна побудова військової економіки може як збагатити державу (наприклад, завдяки оборонним замовленням США збільшили валовий національний продукт (ВНП) з 90 млрд дол. 1940 року до 200 млрд дол. 1944 року), так і майже зруйнувати її (наприклад, 1945 року 95 % підприємств Німеччини були зруйновані або вивезені як плата за репарації). Для України є досить важливим вивчення досвіду бюджетотворення в умовах військового стану, оскільки це відіграє важливу роль для фінансового забезпечення перемоги в теперішньому та відновлення економічного потенціалу нашої держави у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки військовий стан є відносно новим явищем для сучасної України, наукові дослідження його впливу на бюджетну політику держави тільки активізуються. Науково-дослідницьку цінність з цього питання мають огляди Національного інституту стратегічних досліджень та наукові доповіді, що розміщені в матеріалах Всеукраїнської науково-практичної конференції «Публічне управління та адміністрування в умовах війни й в поствоєнний період в Україні», де чи не вперше серед наукової спільноти відбувалось обговорення економічного врядування в Україні в умовах війни, зокрема й заходів для подолання

економічної кризи та підвищення ефективності заходів бюджетно-податкової політики в умовах війни (автори О. О. Макарова, А. Ю. Мунько, С. В. Осадчук тощо).

Виклад основного матеріалу. Повномасштабна війна стала справжнім шоком для державного бюджету України, а саме для її економіки: велика кількість підприємств призупинили свою діяльність або повністю закрилися, виникли логістичні проблеми, пов'язані з бойовими діями на території України, вимушена міграція цивільних осіб, скорочення доходів, зниження та відміна деяких податків і мита, зростання видатків на оборонні, гуманітарні та соціальні потреби тощо. У своєму інтерв'ю для журналістів інтернет-видання «BBC News Україна» С. Ніколайчук, який є заступником голови Національного банку України, зазначив, що з початку війни Національний банк України придбав в уряду військових ОВДП на 225 млрд грн (7,6 млрд дол. США). З них 20 млрд грн – у березні, по 50 млрд грн – у квітні та травні, що призвело у червні до збільшення обсягів емісійного фінансування дефіциту бюджету до 105 млрд грн [1]. Звичайно, анонсована міжнародними партнерами України фінансова підтримка надасть змогу врегулювання подальшого зростання дефіциту, але не відмінє того факту, що він продовжить зростати. Варто зважати також на бюрократичність процесу отримання фінансової допомоги, який вимагає багато часу для здійснення усіх процедур щодо надходження цих коштів до України.

Варто зазначити, що Кабінетом Міністрів України системно вживаються заходи, що спрямовані на забезпечення належного виконання бюджетів в умовах оперативного вирішення проблем у реаліях воєнного стану. Так, Постановою Кабінету Міністрів України від 10 березня 2022 р. № 245 [2] було скорочено ряд трансфертів місцевим бюджетам з метою спрямування цих фінансових резервів до резервного фонду державного бюджету для забезпечення фінансування заходів територіальної оборони, захисту безпеки населення та функціонування бюджетної сфери, комунальних підприємств у період воєнного стану. Також Постановою Кабінету Міністрів України від 11.03.22 № 252 [3] було передбачено, що перерозподіл видатків бюджету і надання кредитів з бюджету за бюджетними програмами, включаючи резервний фонд бюджету, додаткові дотації та субвенції, у межах загального обсягу бюджетних призначень головного розпорядника бюджетних коштів, а також збільшення видатків розвитку за рахунок зменшення інших видатків здійснюється тепер без погодження відповідною комісією місцевої ради. При цьому внесення змін до місцевого бюджету приймається виконавчими комітетами відповідних місцевих рад, місцевими державними адміністраціями, військово-цивільними адміністраціями або військовими адміністраціями за поданням місцевих фінансових органів без ухвалення відповідного рішення відповідною місцевою радою.

Законом України від 15.03.2022 № 2134-IX [4] було скасовано вимогу Бюджетного кодексу України щодо передачі коштів між загальним та спеціальним фондами бюджету виключно в межах бюджетних призначень шляхом прийняття рішення про місцевий бюджет або про внесення змін до нього. Також скасовано і норми щодо складання та схвалення прогнозів місцевих бюджетів (зокрема стаття 75-1 Бюджетного кодексу України) [5]. У сфері проведення публічних закупівель тепер передбачено, що оборонні та публічні закупівлі товарів, робіт і послуг здійснюються без застосування

процедур закупівель та спрощених закупівель, що визначені Законом України «Про публічні закупівлі». Відповідно до Закону України від 15.03.2022 № 2134-IX [4] дозволено спрямовувати залишки коштів за субвенціями з державного бюджету місцевим бюджетам, збережені на рахунках місцевих бюджетів станом на 1 січня 2022 року, на заходи територіальної оборони, задоволення продовольчих потреб цивільного населення, переміщення цивільного населення із місцевості, де ведуться бойові дії, та небезпечних територій у безпечні місця, зокрема на оплату транспортних послуг, паливно-мастильних матеріалів, облаштування місць розміщення громадян, які у зв'язку з бойовими діями залишили місце проживання/перебування. Важливим є також і те, що в період воєнного стану заборонено зупинення операцій з бюджетними коштами, призупинення бюджетних асигнувань, зменшення бюджетних асигнувань як заходи впливу за порушення бюджетного законодавства до розпорядників та одержувачів бюджетних коштів сектору національної безпеки і оборони, розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, залучених до вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану.

Станом на 13 вересня 2022 року Кабінет Міністрів України схвалив проект Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» [6], який опублікований на єдиному вебпорталі органів виконавчої влади України. Вказаний проект передбачає ряд змін та нововведень, зокрема і в Бюджетному кодексі України. Ці зміни насамперед стосуються фінансових ресурсів щодо оборонної здатності країни під час повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України та соціальних програм, що зокрема передбачають:

- утворення у рамках кошторису Фонду ліквідації наслідків збройної агресії, передбачається, що з вказаного фонду буде фінансуватись: відновлення пошкоджених під час воєнних дій громадських будівель, важливих об'єктів інфраструктури країни; будівництво захисних споруд, житла для внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО); процес нагромадження грошових засобів у межах держави, регіону, концерну, фірми з метою реалізації великомасштабних програм, тобто акумулювання конфіскованих коштів росії та росіян за завдані збитки під час їхньої воєнної агресії;

- здійснення горизонтального вирівнювання бюджетів місцевого самоврядування на основі надходжень податку на доходи фізичних осіб у 2022 році;

- норми щодо акцизу з пального будуть спрощені за допомогою встановлення термінів подачі часток зарахування ДПС (15 січня та 15 липня), а також терміни перерахування коштів бюджетам органам місцевого самоврядування: не пізніше останнього робочого дня січня та липня;

- з 1 липня забезпечення фінансами бюро судмедекспертизи буде передано з місцевих бюджетів до державного бюджету, що означає перехід до фінансового забезпечення через механізми державних гарантій медичного обслуговування населення;

- ліміти загального обсягу місцевого та гарантованого боргу були змінені та покращені. Наприклад, вилучено норму щодо окремого ліміту в 400 % для Києва; удосконалення механізму визначення ліміту загального обсягу місцевого боргу та

гарантованого Автономною Республікою Крим, обласною радою чи міською територіальною громадою боргу у статті 18 Бюджетного кодексу України тощо.

Також у проєкті Закону України «Про державний бюджет на 2023 рік» [6] зазнали змін і витрати на пріоритетні напрями державного фінансування, а саме:

- національна безпека та оборона – 1 141,1 млрд грн., або 17,8 % ВВП;
- охорона здоров'я – 175,7 млрд грн;
- освіта – 155 млрд грн;
- пенсійне забезпечення та соціальний захист – 835 млрд грн;
- підтримка ветеранів війни – 6,8 млрд грн;
- Резервний фонд – 17,4 млрд грн;
- Фонд ліквідації наслідків збройної агресії – 19 млрд грн;
- Фонд розвитку підприємництва – 16 млрд грн;
- надання грантів бізнесу – 1,37 млрд грн [6].

Водночас видатки на утримання органів влади (сектору безпеки і оборони), скорочені на 11,6 млрд грн.

Дефіцит будь-якого бюджету має одну й ту саму причину: доходи менші, ніж видатки.

У довоєнному 2021 році фактично отримані доходи держбюджету становили 1 трлн 296,9 млрд грн. Інфляція за два роки (2022–2023) кумулятивно перевищить 60 %, але доходів у бюджеті 2023 очікується навіть менше – 1 трлн 279,1 млрд грн, ніж було торік [7].

Причин, чому доходи бюджету в 2023 році мають скоротитися на 273,86 млрд грн, порівняно з бюджетом 2022 року, є доволі багато, аналіз проєкту бюджету на 2023 рік дає можливість виокремити декілька з них.

Український уряд не має жодних гарантій від західних партнерів, що грантова допомога бюджету продовжиться. Після 130,87 млрд грн офіційних трансфертів до бюджету поточного року в наступному 2023 році від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій та донорських установ Україна сумарно очікує отримати лише 252 млн грн.

Ще однією причиною є і те, що державний сектор економіки більше не зможе забезпечити надходження від дивідендів в обсягах хоча б 2022 року. У 2022 державні компанії мають сплатити державі 112,97 млрд грн у вигляді дивідендів, а 2023 року заплановано надходження лише у розмірі 7,31 млрд грн [7].

Досить загрозливим є також і те, що податкові надходження значно скоротяться через війну та стан падіння економіки (реальний ВВП в 2022 скоротиться на 33,2 % і лише несуттєво зросте наступного року на 4,6 %). Прогнозується, що сумарно податкові надходження можуть зменшитися на 48,11 млрд грн, в 2023 – до 1 трлн 155,97 млрд грн [7].

Варто зазначити, що змін зазнає і процес бюджетотворення. У Бюджетному кодексі України (ч. 1 ст. 19) [5] передбачено загалом 5 стадій бюджетного процесу:

- 1) складання та розгляд Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) і прийняття рішення щодо них;

- 2) складання проєктів бюджетів;
- 3) розгляд проєкту та прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет);
- 4) виконання бюджету, включно з внесенням змін до закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет);
- 5) підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього.

Процедура прийняття бюджету на 2023 рік цього року буде скорочена за пропозицією однією із фракцій народних депутатів України, що стосується порядку розгляду державного бюджету на 2023 рік, та пройде впродовж трьох-чотирьох тижнів, що здійснюватиметься у такому порядку:

- 1) представлення бюджету у вересні 2022 року;
- 2) перше читання, на якому відбудеться голосування за пропозиції депутатів щодо плану у перший тиждень жовтня;
- 3) друге читання: голосування фінальної версії державного бюджету на 2023 рік та її затвердження протягом третього тижня жовтня [8].

У реальності Верховна Рада України нерідко ухвалювала державний бюджет наприкінці року, що вказує на проблематику організації та планування прийняття державного бюджету, недотриманням прописаних стадій бюджетного процесу. Завдяки аналізу історії прийняття державного бюджету з початку проголошення незалежності України розуміємо також, що у країні існують проблеми щодо контролю та відповідальності державних органів за бюджетний процес і можемо аналізувати проблеми, які виникають безпосередньо в процесі виконання вже затвердженого бюджету.

Через воєнні дії на території України дефіцит бюджету, що і так мав тенденцію збільшуватися, продовжує стрімко зростати. Міжнародна фінансова допомога має допомогти зберегти економіку України, навіть незважаючи на довгі бюрократичні процеси з надходження цих коштів. Бюджет України потребує: зменшення дефіциту державного бюджету шляхом зниження видатків, перерозподілу його на критичні потреби; міжнародної фінансової допомоги, яка б була більш ритмічною, тощо.

В умовах економічної глобалізації навіть локальні війни можуть (особливо у стратегічно важливих геополітичних регіонах) викликати серйозну паніку на світовій фондовій та товарній біржі, що може спричинити, з одного боку, швидке зростання цін на стратегічні ресурси, а з іншого – довготривалу затримку розвитку деяких галузей економіки (туризм, повітряний транспорт, будівельний та готельний бізнес тощо). Прикладом може бути вторгнення Ізраїлю до Лівану у 2006 році, що спричинило швидке зростання світових цін на паливо. Також вплив локальних війн на зовнішньоекономічні процеси виявляється у граничному загостренні внутрішньоекономічної ситуації в країні (інфляція, зменшення запасів ресурсу, зменшення міжнародних інвестицій, зростання безробіття; занепад інфраструктури тощо). Наочним прикладом може бути «серпнева війна» між росією та Грузією. Внаслідок подій під час «серпневої війни» (росія паралізувала порти Батумі та Поті, блокувала

транспортну магістраль) було призупинено розвиток зовнішньої торгівлі та експортно-імпорتنі операції. Були затримки у виробництві. Значно зменшились обсяги імпорту. Якщо врахувати той факт, що 75–90 % споживчого ринку Грузії залежав від імпорту, паніка та хаос, у результаті використання резервів, що існують на споживчому ринку, були подолані. Якщо б блокування морських портів, центральної автомагістралі та залізниці з російської сторони тривала б довше, тоді б східна частина Грузії залишилася б без продуктів харчування, а західна Грузія без пального та природного газу. А це могло викликати дефіцит на предмети першої необхідності та серйозну паніку на споживчому ринку. Впродовж цього періоду ціна на ряд імпортованих товарів помітно зросла [9]. Водночас «серпнева війна» 2008 року була значимою геополітичною подією, яка окреслила контури «нового світового порядку». росія тоді відкрито й агресивно зафіксувала пріоритетність власних інтересів щодо норм міжнародного права, за яким не було відповідних адекватних реакцій з боку міжнародних організацій та країн. Уряд росії використав фактор «синдрому некараності» та здійснив окупацію Криму, а в подальшому розгорнув і збройний конфлікт на території України [9].

Висновки. На жаль, очевидним є те, що у 2023 році Україна перебуватиме у складному фінансовому становищі через військову агресію російської федерації до України. У зв'язку з цим очевидним є те, що основними напрямками фінансування у державному бюджеті України є: оборона та безпека України (зарплати військових, забезпечення армії України, а саме воєнною технікою та її ремонтом тощо) і соціальні програми (субсидії, пенсії, витрати на медицину та освіти тощо).

Через війну виникають значні проблеми в державному бюджеті. Наша країна, як ніколи потребує швидких і ефективних рішень з боку влади; контролю та відповідальності державних органів; міжнародної підтримки; зменшення дефіциту державного бюджету шляхом зниження видатків, перерозподіл його на критичні потреби тощо. Подолання сучасної економічної кризи в Україні передбачає насамперед реалізацію конкретних заходів щодо бюджетної, фіскальної політики, а також ефективну боротьбу із корупційною складовою.

Зокрема, вважаємо актуальними заходи збалансування надходжень бюджету в умовах воєнного стану, що були запропоновані А. Ю. Мунько, а саме [10, с. 63]:

- вивести доходи з тіні, зокрема шляхом зменшення податкового навантаження на заробітну плату;
- переглянути існуючі податкові преференції, зберігши їх виключно на виробництво національного продукту та запровадження інновацій;
- запровадити прогресивну шкалу оподаткування з доходів фізичних осіб та прибутків підприємств;
- встановити прогресивні податки на розкіш (дорога нерухомість, транспорт, інші предмети розкоші);
- збалансувати рівень оподаткування заробітної плати та іншої нетрудової діяльності;
- ліквідувати офшорні і трансфертні схеми уникнення оподаткування;

- поетапно підвищувати рентні платежі за використання природних ресурсів в Україні, які залишаються одними з найнижчих в Європі;
- поетапно підвищувати акцизи на алкоголь та тютюнові вироби, які шкодять здоров'ю нації;
- забезпечити прозорість адміністрування ПДВ [10].

На жаль, війни «на виснаження» не є чимось новим у світовій історії. Вони потребують надзвичайного акумулювання економічних та соціальних резервів держави, скорочення цільових видатків бюджету (тобто майже усіх) і посилення рецесії в економіці. Однак віримо, що міжнародне кредитування, підтримка України міжнародними неурядовими організаціями та згуртованість усього українського народу навколо ідеї перемоги зрештою забезпечать Україні подальший економічний добробут.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зануда А. НБУ: війна – це об'єктивно дорого. *Інтернет-видання «BBC News Україна»*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62155562> (дата звернення: 20.09.2022).
2. Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету: Постанова КМУ від 10 березня 2022 р. № 245. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/245-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.09.2022).
3. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану: Постанова КМУ від 11.03.22 № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.09.2022).
4. Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України»: Закон України від 15.03.2022 № 2134-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2134-20#Text> (дата звернення: 20.09.2022).
5. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 20.09.2022).
6. Про державний бюджет на 2023 рік: проєкт Закону України від 14.09.2022 № 8000. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40472> (дата звернення: 20.09.2022).
7. Бюджет війни. На що витратять 2,5 трильйона гривень. URL: <https://finclub.net/ua/infographica/biudzheth-viiny-na-shcho-vytratiat-2-5-tryliona-hryven.html> (дата звернення: 20.09.2022).
8. Проєкт Постанови про особливі процедури розгляду і прийняття Закону України про Державний Бюджет України на 2023 рік від 19.09.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40509> (дата звернення: 23.09.2022).
9. Аладашвили Б. Экономика военного времени: исторический опыт и сегодняшняя реальность. Кавказский международный университет. Тбилиси, 2015. С. 83–90.
10. Мунько А. Ю. Сучасна економічна криза в Україні: першочергові заходи щодо подолання. *Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний*

період в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. у трьох томах, м. Київ, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 15–28 квітня 2022 р. К., 2022. С. 62–64.

REFERENCES

1. Zanuda Anastasia. NBU: war is objectively expensive. Internet publication «BBC News Ukraine». URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62155562> (access date: 09/20/2022).
2. On the allocation of funds to the reserve fund of the state budget: Resolution of the CMU of March 10, 2022 No 245. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/245-2022-%D0%BF#Text> (application date: 09/20/2022).
3. Some issues of formation and implementation of local budgets during martial law: CMU Resolution No 252 dated 11.03.22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text> (date of application: 09/20/2022).
4. On Amendments to Chapter VI «Final and Transitional Provisions» of the Budget Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine: Law 70 of Ukraine No 2134-IX dated 15.03.2022. Electronic resource: access mode. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2134-20#Text> (date of application: 09/20/2022).
5. Budget Code of Ukraine dated July 8, 2010 No 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (date of application: 09/20/2022).
6. Draft Law of Ukraine «On the State Budget for 2023» dated September 14, 2022 No 8000. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40472> (date of application: September 20, 2022).
7. War budget. What will 2.5 trillion hryvnias be spent on. URL: <https://finclub.net/ua/infographica/biudzhet-viiny-na-shcho-vytratiat-2-5-tryliona-hryven.html> (accessed: on September 20, 2022).
8. Draft Resolution on special procedures for consideration and adoption of the Law of Ukraine on the State Budget of Ukraine for 2023 dated September 19, 2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40509> (date of application: September 23 .2022).
9. Aladashvili B. Economy of war time: historical experience and current reality. Caucasian International University, Tbilisi, 2015. P. 83–90.
10. Munko A. Yu. Modern economic crisis in Ukraine: priority measures to overcome it. *Public management and administration in the conditions of war and in the post-war period in Ukraine*: materials of Ukr. science and practice conf. in three volumes, Kyiv, DZVO «University of Education Management» National Academy of Sciences of Ukraine, April 15–28, 2022. К., 2022. P. 62–64.

A. Harbinska-Rudenko, S. Ivashchuk, K. Shevchenko. Legal Principles of the Functioning of the Budget System of Ukraine in the Realities of Military Status

In the article, the authors justify a set of measures of state authorities aimed at ensuring the proper implementation of budgets in the conditions of prompt resolution of problems in

the realities of military status. The importance of emission financing of the budget, the need for donor financing of the budget deficit was emphasized. The normative legal acts that significantly change the previously established state finance management procedure are analyzed, in particular, the grounds for reducing transfers to local budgets and the corresponding redirection of a part of state revenues to finance the defense sector. Attention is focused on changes to the Budget Code of Ukraine, which simplify state procurement of goods for military purposes and change approaches to the application of measures of influence for violations of budget legislation.

An analysis of the draft Law of Ukraine «On the State Budget of Ukraine for 2023» was carried out, which provides for a number of changes and innovations, including in the Budget Code of Ukraine. It was concluded that the specified changes primarily concern financial resources to ensure the defense capability of the country during a full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine and the implementation of social programs. It is determined that the key reasons for the excess of the expenditure part of the 2023 budget over the revenue part are the prospects of a reduction in macro-financial assistance from partner states and a significant decrease in income from dividends of state-owned companies.

It is justified as a threat to the stability of the financial system and a real reduction in tax revenues in the next year. It is noted that the 2023 budget will be adopted according to a shortened procedure, which may make it difficult to control its implementation. Reducing the expenditure part of the budget, increasing the scale of international aid, etc., were called important for the stabilization of the budget system.

The conclusion includes recommendations for improving the state of the budget in wartime conditions and states that Ukraine's economy will face major global challenges in the future as well.

Keywords: *budget, budget system, budget process, military status, war economy, financial system, budget deficit, inflation, economic crisis.*

Стаття надійшла до редколегії 15 листопада 2022 року